

КУЛЬТУРОЛОГІЯ.

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Ю.В.Телячий

На захисті національної культури: "Літературно-Науковий Вісник" у 1917–1919 роках

"Літературно-Науковий Вісник" (далі ЛНВ) – щомісячний літературно-художній і науковий журнал, одне з найавторитетніших всеукраїнських періодичних видань європейського типу (1898–1932), що відіграло важливу роль у розвитку національного письменства, естетичної думки, мистецтва загалом, в об'єднанні розділених кордонами письменницьких сил, в утвердженні національно-патріотичних ідеалів, піднесенні української літератури на європейський рівень [1].

Від моменту виникнення (1898 р., м.Львів) і протягом всього існування до 1915 р. (тимчасового закриття царською владою у м.Києві) ЛНВ пройшов періоди піднесення, розквіту і реакції. За словами авторитетного дослідника української преси А.Животка, "як саме народження цього часопису, так і весь час його існування до часів 1917–1919 років тісно пов'язані з іменем проф. М.Грушевського. Зробив він з "Літературно-Наукового Вісника" орган, що посів найповажніше місце в історії розвитку українського літературно-наукового життя і національно-суспільної думки. Завдяки невтомній праці, широкому світогляду, що ґрунтувався на історичній науці і всебічних знаннях, М.Грушевському пощастило зробити з "Літературно-Наукового Вісника" один із найповажніших органів української журналістики, який привернув увагу широкого культурного загалу. Прислухався тому ще й незвичний хист ініціатора і незмінного керівника часопису та вміння скупчити навколо нього відповідних людей літературно-наукової праці. [...] впродовж існування часопису притягнув він до літературної праці людей, що визначалися своєю активністю та працездатністю на українському літературному, науковому і національно-культурному ґрунті. [...] Серед співробітників були представники з усіх

українських земель. Наповнили вони журнал всевіттом української літературної творчості. [...] У відділах поезії, прози і драми зібрав "Літературно-Науковий Вісник" твори визначніших авторів, що світлими літерами записали свої імена на сторінках української літератури. [...] Поруч з тим поважне місце посідають тут праці на теми українського письменства, критичні замітки, огляди тощо. [...] Не менш багатим був відділ публіцистичний. Тут знайшли місце праці з різних галузей поточного національно-громадянського життя. [...] Тому-то сторінки "Літературно-Наукового Вісника" несли до українського суспільства той цінний інформаційний матеріал... [...] Тут же багаті огляди українського поточного життя... [...] Врешті, відділ бібліографії, що прислужився розвитку українського національно-культурного руху, відгукуючись на всі його прояви, ба, навіть найменші. Все це створювало той ґрунт, на якому виховувалися й зростали українські національно-культурні і визвольні сили, на якому зростала і міцніла ідея національної єдності та поширювався серед української громади національно-суспільний світогляд" [2]. Ця досить обширна цитата об'єктивно визначає значення ЛНВ у загальному інформаційно-видавничому просторі України кінця XIX – початку XX ст., внесок кращих представників західноукраїнської і наддніпрянської інтелігенції у дотримання високих ідейних, змістовних стандартів і вимог, виходячи з актуальності національно-культурного життя.

За 110-літній період з часу появи, за 40 років майже безперервного виходу ЛНВ виправдано заслужив певну увагу у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Але внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин так було не завжди. Надто не сприймала його влада – ні польська, ні австро-угорська, ні царська, ні більшовицька. Адже не влаштовувала пануючу ідеологію головна ідея, що пропагувалася в часописі, – ідея патріотизму і розбудови національно-культурного життя українського народу. Звідси маємо велику кількість коротких заміток про ЛНВ на сторінках переважно довідково-енциклопедичних видань й надто мало фундаментальних наукових розвідок, особливо про ті періоди, що не були популярними у того чи іншого правлячого режиму [3–5].

Протягом десятиліть історики, літературознавці не мали змоги всебічно і повно дослідити історію та зміст ЛНВ у роки Української революції (1917–1921), адже це не було вигідно радянській науці. Сьогодні ми можемо констатувати зацікавленість ЛНВ часів українського державотворення з боку В.Дорошенка – активного учасника цієї боротьби, одного з багатьох його творців-патріотів, А.Животка, а також ряду сучасних учених, з-поміж яких, безумовно, виокремлюється Б.Ясінський, укладач фундамен-

тальної праці про ЛНВ – покажчика його змісту за 1898–1932 роки, тобто за весь період існування журналу [6–8].

Вищезазначене й спонукало до спроби простеження процесу відновлення ЛНВ на зорі революційних подій, його тематичної спрямованості, контингенту авторів, обставин виходу включно до 1919 року – моменту закриття більшовицькою цензурою та ін.

Найбільш цитованими й до сьогодні залишаються спогади про ЛНВ 1917–1919 років Володимира Дорошенка, в яких він віддає заслугу відновлення журналу М.Грушевському (відразу після його повернення з заслання), зазначає про певну втрату позицій: "... Журнал уже не мав того значіння і впливу, що колись. Тоді події летіли так блискавично, що журнал не міг був їх наздогнати. Це на той час була надто тяжка артилерія. Перед вели щоденники. Та й сам Грушевський просто вже не мав часу провадити журнал, зайнятий Центральною Радою". У результаті головним редактором видання став О.Грушевський – знаний учений-літературознавець. В.Дорошенко залишив короткі згадки й про власну співпрацю з часописом [9].

ЛНВ відновився з липня 1917 року й друкувався до вересня 1919 – часу чергової заборони. Всього вдалося видати 9 томів: 1917 рік – Т. 67: Липень–вересень. – 352 с.; Т. 68: Жовтень–грудень. – 352 с.; 1918 рік – Т. 69. – Кн. 1–2/3. – 272+3 с.; Т. 70. – Кн. 4–6. – 192 с.; Т. 71. – Кн. 7/8–9, 271. – 272 с.; Т. 72. – Кн. 10/11–12. – 256 с.; 1919 рік – Т. 73: Січень–березень. – 352 с.; Т. 74: Квітень–червень. – 96 с.; Т. 75: Липень–вересень. – 196 с. (Книгу за вересень 1919 року уклали в грудні 1919, але у зв'язку з приходом більшовиків і заборонаю ЛНВ її надрукували лише в жовтні 1920 року) [10].

Назви тематичних рубрик були майже ідентичними тим, які існували до 1915 року, однак їх зміст яскраво демонстрував національно-патріотичні настрої літераторів, науковців, представників інтелігенції, авторів статей з політичної проблематики.

За нашими підрахунками, в усіх томах ЛНВ 1917–1919 роки вдалося розмістити 422 різноманітних твори. Із досить значної кількості дописувачів, представників Лівобережжя, Правобережжя і Західної України, найбільшу активність виявили: М.Грушевський (12 матеріалів), О.Грушевський (31), М.Жук (15), Д.Загул (19), О.Олесь (26), К.Поліщук (15), М.Рильський (9), Н.Романович-Ткаченко (11), О.Слісаренко (12), П.Тичина (9), Г.Чуприна (9) та ін. Небагато творів опублікували такі дописувачі: В.Біднов (1), Л.Білецький (1), П.Богацький (2), В.Винниченко (2), М.Вороний (6), Й.Гермайзе (1), Д.Донцов (1), В.Дорошенко (1), Д.Дорошенко (2), С.Єфремов (3), М.Зеров (6), Ю.Іванов-Меженко (3), О.Кобилянська (1),

В.Королів-Старий (1), О.Косач (2), А.Ніковський (1), С.Русова (3), В.Садовський (2), О.Саліковський (1), В.Самійленко (3), П.Стебницький (3), І.Штещенко (4), М.Сумцов (1), Ю.Тищенко (3), Г.Хоткевич (1), С.Черкасенко (2), М.Шаповал (2) та ін.

(Вищенаведена статистика не дає підстави робити суперечливу, неоднозначну оцінку творчої активності вказаних авторів, що, в першу чергу, відноситься до представників умовно визначеної "другої групи". Всі вони – відомі авторитетні громадські, державні, політичні діячі, які були зайняті проблемами національно-державного будівництва, що, безумовно, впливало на їх творчу активність. І, врешті, факт присутності чи, навпаки, чиеїсь відсутності взагалі на сторінках ЛНВ носить суб'єктивний характер. – Ю.Т.)

За рубриками зміст "ЛНВ" виглядає наступним чином: поезії, проза, рецензії, суспільно-політична, наукова проблематика, від редакції, ювілеї, некрологи.

Таким чином, у 9 томах ЛНВ за 1917–1919 роки дописувачі опублікували 190 поезій, 71 прозовий твір, 120 рецензій, 36 праць на суспільно-політичні теми, 12 інших матеріалів.

Після поразки українського державотворення за ініціативою проф. Ю.Полянського, члена начальної колегії Української військової організації, в 1921 році у м.Львів було відновлено Українську видавничу спілку, члени якої вирішили знову друкувати призупинений ЛНВ під тією ж назвою, що й відбулося 1 травня 1922 року. Розпочався черговий етап історії, що тривав до кінця 1932 року, – фактичного припинення даного видання [11].

Література

1. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т.Гром'яка, Ю.І.Коваліва, В.І.Теремка. – К.: Академія, 2006. – С. 413.
2. Животко А.П. Історія української преси / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М.С.Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 1999. – С. 149–152.
3. Дорошенко В. "Літературно-Науковий Вісник" // Енциклопедія українознавства. – Перевидання в Україні. – К.: Глобус, 1996. – Т. 4: К–М. – С. 1364–1365.
4. Кушплір Д. Літературно-науковий вісник // Довідник з історії України (А–я) / За заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. – 2-е вид., доопр. і доповн. – К.: Генеза, 2002. – С. 418.
5. Літературознавчий словник-довідник. – С. 413–416.
6. Дорошенко В. Літературно-науковий вісник. – Авсбург: Накладом Т-ва прихильників УВАН, 1948.
7. Животко А. Історія української преси. – С. 149–152 та ін.

8. Ясінський Б. Літературно-науковий вістник. Показчик змісту. Т. 1. – 109 (1898–1932). – К.: Смолоскип, 2000. – 544 с.
9. Там само. – С. 537–538.
10. Там само. – С. 516.
11. Ясінський Б. Вказ. праця. – С. VII–VIII.

Л.С.Король

Танатос в аспекті філософсько-художньої рефлексії

У кінці ХХ ст. спостерігаються певні тенденції до відродження духовності українського народу, повернення його традиційної духовної спадщини. Виходячи з потреби сприяння цьому процесу, потрібно насамперед проаналізувати значні здобутки духовної сфери людського буття, деякі сторони ментального життя. Протягом багатьох віків духовна історія й духовні надбання нашого народу використовувалися (та й використовуються і тепер) для потреб різних етно-політичних утворень, що не були власне українськими або такими, що ставили б інтереси українців на перше місце. Часто ми є пасивними спостерігачами таких процесів і не намагаємося повернути собі власні культурні здобутки. Це формує певну незрозумілість у ставленні до власного культурного джерела, викликає питання, звідки взялася українська духовна спадщина. Тому одним із головних завдань процесу духовного відродження українського народу є повернення йому власної історії, а особливо духовних здобутків [3, с. 205].

Кризові етапи людської історії завжди різко актуалізують екзистенційні питання: сенс існування, етичні проблеми соціальної поведінки, ставлення до смерті та ін., пов'язані з особистісним вибором у житті. Використання певних архетипних традиційних форм, підходів, опертість на власні цінності допоможе українському народу за нинішніх складних умов перехідного періоду в його суспільному житті знайти шлях до себе, до свого самоусвідомлення і самоствердження.

Особливо важливим у цьому аспекті є розгляд зародження та розвитку власної філософської традиції. Характерним тут є те, що розвиток теоретичної думки на теренах нашої Батьківщини завжди був тісно пов'язаний із релігійною традицією, яка домінувала в ранні періоди української історії. Така синтетична релігійно-філософська парадигма виявляла себе через певну конкретну проблематику.

Серед великого кола проблем філософського спрямування слід